

ALGI VE KİTLE YÖNETİM ARACI ÖRNEĞİ OLARAK HZ. MUHAMMED (S.A.V.) DÖNEMİ ŞİİR ANLAYIŞI

Bürhan Mustafa BÜYÜKARSLAN¹

ÖZ

Arap toplumunda şiir, sadece kültürel bir aktarım aracı değil, aynı zamanda siyasi güç mücadelelerinde etkili bir araç olarak kullanılmıştır. Çalışmanın amacı, Hz. Muhammed döneminde Müslümanların ve müşriklerin, kişileri ve kitleleri yönlendirmek gayesiyle şiiri, algı ve kitle yönetim aracı olarak kullanma faaliyetlerini incelemektir. Çalışma nitel araştırma tekniklerinden doküman inceleme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Ka'b b. Eşref, Medine Şehir Devleti'ne karşı ordu toplamak için Mekke'ye gitmiş ve şiirleri ile müşrikleri örgütlemeye çalışmıştır. Bu örgütlenme faaliyetleri esnasında misafir olarak birtakım kişilerin evlerinde kalmıştır. Hassân b. Sâbit, Ka'b'ı misafir eden her ev sahibi için hiciv içeren bir şiir yazmıştır. Hassân'ın yazmış olduğu şiirler neticesinde Ka'b'ın kamuoyu faaliyeti başarısız olmuş ve Medine'ye geri dönmek zorunda kalmıştır. Araştırma sonuçları, Hz. Muhammed (s.a.v.) dönemi Arap toplumunda şiirin hem Müslümanlar hem de müşrikler tarafından, bireysel ve toplumsal davranışları şekillendirmek amacıyla sofistike bir algı yönetimi ve kitle iletişim aracı olarak stratejik bir şekilde kullanıldığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Şiir, Algı Yönetimi, Kitle Yönetimi, Hz. Muhammed.

THE CONCEPT OF POETRY DURING THE ERA OF PROPHET MUHAMMAD (PBUH) AS AN EXAMPLE OF PERCEPTION AND MASS MANAGEMENT TOOL

ABSTRACT

Poetry has been a powerful tool for both cultural and political purposes in Arab society. This study examines the strategic use of poetry by Muslims and polytheists during the Prophet Muhammad's era as a tool for shaping perceptions and influencing groups, using document analysis. Ka'b b. Eşref traveled to Mecca to gather an army against the city-state of Medina and attempted to organize the polytheists through his poetry. During these organizational activities, he stayed as a guest in the homes of several people. Hassân b. Sâbit wrote a satirical poem for each of the hosts of Ka'b. As a result of the poems written by Hassân, Ka'b's public campaign failed, and he was forced to return to Medina. Research indicates that poetry was a strategic tool for both Muslims and polytheists in early Islamic Arabia, employed to manipulate public opinion and control behavior.

Keywords: Poetry, Opinion shaping, Public opinion management, The Prophet Muhammad.

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Tarih ve Medeniyet Araştırmaları Anabilim Dalı, buyukarslan.burhan@std.izu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3500-2594

1. Giriş

Bu çalışmanın amacı, Hz. Muhammed (s.a.v.) döneminde Müslümanların ve müşriklerin, bireyleri ve kitleleri yönlendirmek amacıyla şiiri algı ve kitle yönetim aracı olarak kullanma faaliyetlerini, İslâm Tarihi kaynaklarından yola çıkarak, bütüncül bir bakış açısıyla incelemektir. Bu çalışma nitel araştırma yönteminden doküman incelemesi yoluyla gerçekleştirilmiştir. Akademi literatüründe Hz. Muhammed dönemine ait siyasî, iktisadî ve sosyal açıdan birçok çalışma olmasına rağmen şiirin, algı ve kitle yönetim aracı olarak kullanılması durumu ile ilgili herhangi bir müstakil çalışma bulunmamaktadır. Algı ve kitle yönetim aracı örneği olarak Hz. Muhammed (s.a.v.) dönemi şiir anlayışı ismiyle yapılan bu çalışmada, dönemin şiir anlayışının algı ve kitle yönlendirme faaliyetlerinde kullanımı müstakil olarak incelemiştir. Bu çalışmanın akademi sahasında bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

2. Arap Şiirinin ve Şairinin Tarihsel Arka Planı

Arap kültüründe, şiir, sosyal hayatın tümünü kapsamaktadır. Şairler, şiir ile toplumun yaşam alanını, hayatını, örfünü ve âdetlerini sağlıklı bir şekilde usta-çırak yöntemini kullanarak sonraki nesillere ilmî bir hazine olarak bırakmakla birlikte mevcut sosyal yapıya da kültürel zenginlik katmışlardır.² Şiir, sadece kültürel zenginliğin aktarım aracı olarak kullanılmamış, aynı zamanda kahramanlıklarını anlatmak, şereflerini ve üstünlüklerini insanlar arasında duyurmak için de kullanılmıştır. Bu sebeple şiir, kabileler arası rekabet ve üstünlük aracı olarak aktif bir rol de almıştır. Bu doğrultuda medih (övgü), hicv (zemmetmek), fahr (gurur), fahş (çirkinlik), içeren şiirler yazılmış, panayırlarda ve insanların toplandığı merkezlerde dile getirilmiştir.³ Bununla birlikte Araplar, şiiri bir silah olarak da kullanmış, insanların algılarını şekillendirerek, kitleleri yönlendirmek amacıyla şiir ile savaş için asker toplamış, savaş esnasında teşvik etmek için kullanmış, itibar suikasti yapmış, mevcut otoriteye karşı isyan ateşi yakarak kamuoyu oluşturmuş ve güçlerini olduğundan fazla göstererek düşmanın algısı ile oynamak için de şiirler yazmışlardır.⁴ Allah Teala âyette mealen şöyle buyurmuştur:

Şairlere gelince, onlara da yoldan sapanlar uyar. Onların her vadide şaşkın şaşkın dolaştıklarını ve gerçekte yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmez misin? Ancak iman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanlar, Allah'ı çokça ananlar ve haksızlığa uğratıldıktan sonra kendilerini savunanlar başkadır. Haksızlık edenler, neye nasıl dönüşeceklerini (başlarına nelerin geleceğini) yakında görecekler.⁵

Medine Şehir Devleti'nin kurulmasının ardından kamu hukuku ve özel hukuk ile ilgili âyetlerin indiği dönemde inen bu âyeti, müfessir sahabî İbn Abbâs, şöyle açıklamıştır; Kâfirlere yani

² İsmail Durmuş, “Şiir”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/146; Altay Cem Meriç, *Peygamberliğin İspatı Haber Delili*, (İstanbul: İnsan Yayınları, 2022), 415.

³ Ömer Ferrûh, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, (Beyrut: Dâru'l-İlm, 1992), 1/239.

⁴ Ebû Abdillâh Muhammed ibn İshâk ibn Yesâr ibn Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Ahmed Ferid Mezîdî. (Beyrut: Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 2018), 331; Ebû Abdillâh Muhammed ibn Ömer b. Vâkîd el-Vâkîdî el-Eslemî el-Medenî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, thk. Muhammed Abdülkadir Ahmed 'Atâ, (Beyrut: Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 2013), 1/173-187; Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik ibn Hişâm ibn Eyyûb el-Himyârî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısrî. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Muhiddin Cerrâh. (Beyrut: Dâru'l-Feyhâ, 2021), 2/42-49; Ebû'l-Hasan Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzürî. *Ensâbu'l-Eşrâf*, thk. Süheyl Zekkar, Rebâd Zerkelî, (Beyrut: Dâru'l-Fikir, 1996), 1/381-382; Ali Cevad, *el-Mufassal fi't-Târîhi'l-A'rab Kable'l-İslâm*, (Beyrut: Dâru'l-İlm, 1976), 5/437.

⁵ eş-Şuarâ, 26/224-227.

Şairlere insanların ve cinlerin yolunu şaşırması olanları, sapıkları uyar. Onlar her boş işe ve her söze dalarlar. Onlar söylediklerinin çoğunda yalan konuşurlar. Kendilerini savunanlar ve karşılık verenler için ise kâfirlerin müminleri hicvederek verdikleri sözlerine, karşılık verenler yani cevap verenlerdir demiştir. Ayrıca İbn Kesîr, “Allah’ı çokça ananlar” ibaresi için “şairlerinde onu çokça ananlar” demiştir.⁶ Yani İslâm Hukuku’na göre şaire ve şair yazımına verilen hak, Allah’ın anılması, Allah için yapılması ve algı, birey ve kitle yönlendirme açısından ise kişinin veya topluluğun kendisini koruması ile sınırlandırılmıştır. Goldziher, şairi şöyle tanımlamaktadır: “Şair, tabiat üstü sihri bir bilgiye dayanan sezgiyle bilen kimse”.⁷ İbn Manzûr, “Şair, bir şeyin ayrıntılarını kavrayarak anlayan, hissederek vâkıf olan; âhenkli, uyumlu ve ölçülü söz dile getiren” manalarında ismi fâil kalıbında; “hissediş, sezgi, sezgiye dayanan bilgi; his ve heyecandan kaynaklanan uyumlu, ölçülü ve âhenkli söz söyleyen kişi” olarak tanımlamıştır.⁸ Watt, şairler hakkında şu ifadelerde bulunmuştur: “Bize garip görünse de şairler, yakın dönemlerde basının yerine getirdiğinden çok da farklı olmayan bir işlevi yerine getiriyordu.”⁹ Armstrong ise şöyle demiştir: “Arap yarımadasında bir şair, başka toplumlarda kabilelerin ve kahinlerin fonksiyonlarını gerçekleştirirdi. Kendilerini kabilenin umutlarına ve arzularına açar, insanlar onların sözlerini duyduklarında, bunların kendi duyguları olduğunu hissedirdi. Dolayısıyla şairlerin, Arap dünyasının politik ve sosyal alanlarında büyük önemi vardı.”¹⁰ Goldziher ise şairler için şu ifadelerde bulunmuştur: “Keza, harp etmek istenilen düşmanlara karşı hicviye söylemek için zaman zaman pek yüksek bir ücretle yabancı kabilelerden şair tutmak, bir âdet hâlindeydi.”¹¹ ve “Bir şairin hicviyle damgalanmış bir kabilenin mensubu, kabile ismini inkâr etmeye kendisini mecbur eder.”¹² Ayrıca Goldziher, Bâhile Kabilesinin, şairler tarafından cimri olmak ile itham edildiğini ve Abbasi döneminin ortalarına kadar Bâhilelilerin şairlerin alaylı söylemlerine tahammül etmek zorunda kaldıklarını ifade etmektedir. Bununla birlikte iki kabilenin şairleri karşı karşıya gelip birbirlerini rezil etmek için şiirler okuduklarında bu çarpışmadan sürekli mağlup ayrılan kabile için bu durumun büyük bir rezalet olduğunu söylemektedir.¹³ Şairin şiir yazımındaki hedefini ise Kısakürek şöyle açıklamaktadır: “Ben şiiri, her türlü basis gâyenin üstünde, doğrudan doğruya kendi zât gâyesine, fakat kendi zât gâyesinin sırıyla da Allah’a ve Allah dâvâsının topluluğuna bağlı kabul etmişim.”¹⁴

İslam öncesi Arabistan’da, Hicaz bölgesindeki Nahle ve Taif arasında yer alan Ukaz mevki, her yıl düzenlenen ve edebî bir kongre özelliği taşıyan önemli bir ticaret fuarıydı. Bu fuarda şairler, şiirlerini sergileyerek hem edebiyat dünyasında tanınır hale gelir, hem de prestijli bir konuma ulaşma amacıyla birbirleriyle yarışlardı. Ukaz, Arap şairleri için bir nevi edebiyat akademisi

⁶ Ebü’l-Fidâ’ İmâdüddîn İsmâîl ibn Şihâbiddîn Ömer ibn Kesîr ibn Dav’ ibn Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dimaşkî eş-Şâfiî, *Tefsîrû’l-Kur’âni’l-Azîm*, thk. Sâmî İbn Muhammed Selâme, (Riyad: Dârü’t-Taybe, 1999), 6/172-177.

⁷ Ignaz Goldziher, *Abhandlungen zur Arabischen Philologie*, (Leinden: b.y., 1896), 1/17.

⁸ İbn Manzûr Ebü’l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî, *Lisânü’l-A’rab*, nşr. Emin Muhammed Abdülvehhab, Muhammed es-Sadık el-Ubeydi, (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, 1997/1418), 7/132-133.

⁹ Montgomery Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, çev. S. Erdem Türközü (İstanbul: İletişim Yayınları, 2019), 62.

¹⁰ Karen Armstrong, *İslâm Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, çev. Selim Yeniçeri. (İstanbul: Koridor Yayıncılık, 2005), 82.

¹¹ Ignaz Goldziher, *İslâm Kültürü Araştırmaları*, çev. Cihad Tunç ve Mehmed Said Hatiboğlu, (Ankara: Otto Yayınları, 2019), 1/92.

¹² Goldziher, *İslâm Kültürü Araştırmaları*, 1/95.

¹³ Goldziher, *İslâm Kültürü Araştırmaları*, 1/104.

¹⁴ Necip Fazıl Kısakürek, *Çile*, (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2010), 13.

işlevi görerek, şiirin değerlendirildiği ve edebiyatçıların ün kazandığı merkezi bir platform olmuştur. Bu bağlamda, Ukaz panayırı, Fransız Akademisi'ne benzetilebilecek bir nitelikte olup, Arap edebiyatının gelişiminde ve şairlerin yetişmesinde önemli bir rol oynamıştır.¹⁵ Klasik Arap edebiyatı ve özellikle de cahiliye dönemi şiiri, şairin toplum üzerindeki etkileyici gücünü gözler önüne sermektedir. Savaş dönemlerinde şiir, savaşçıların moralini yükselterek zafer coşkusuyla körükleyen bir propaganda aracı işlevi görmüştür. Barış zamanlarında ise, coşkulu hitabetleriyle toplumsal düzeni tehdit edebilecek potansiyele sahip olmuştur. Bu durum, modern çağlardaki siyasi söylemlerin ve demagojinin etkilerine benzer şekilde, kabileleri ayaklanmaya teşvik edebilecek niteliktedir. Şair, sadece bir sanatçı değil, aynı zamanda toplumun aynası, sözcüsü ve yönlendiricisi konumundaydı. Kabilesinin tarihini, geleneklerini, inançlarını ve değerlerini yansıtan şiirleriyle, toplumsal hafızayı şekillendirir ve gelecek nesillere aktarırdı. Bu bağlamda, şair hem bir tarihçi hem de bir bilge olarak kabul edilirdi. Bedeviler, şiirin akıl ve mantık ölçüsü olarak gördükleri bir kültürde yaşamışlardır. El-Ağanî'nin ifadesiyle, bir kabilenin gücü, sadece savaşçı sayısı ve nüfusuyla değil, aynı zamanda şairlerinin yetenekleriyle de ölçülmekteydi. Şair, kabilesinin meşrebi, soy ağacı ve folklorunu en iyi bilen kişi olarak, toplumsal kimliğin korunmasında ve kabilenin haklarının savunulmasında önemli bir rol üstlenirdi.¹⁶

3. Medine Şehir Devleti'ne Karşı Oluşturulan Kamuoyu Faaliyetleri ve Buna Karşı Algı Yönetimi Uygulamaları

Hız. Muhammed (s.a.v) Mekke'den Medine'ye hicret etmiş ve siyasî istikrarsızlığı yok ederek bir şehir devleti kurmuştur. Ardından bu şehir devleti bir güç erki olduğunu Bedir'de ispatlamıştır. Fakat bu erkten ve Medine Vesikası'nın¹⁷ oluşturmuş olduğu özgürlük ve hoşgörü ortamından dolayı Müslümanların sayılarının artmasından rahatsız olan Yahudiler ve müşrikler, Medine Vesikası'nı imzaladıkları için de açıktan bir müdahalede bulunamamış, bu sebeple şiir ile algı yönetimi yaparak kitleleri Medine Şehir Devleti'ne karşı isyana ve örgütlenmeye çağırılmışlardır. Bunlar sırasıyla aşağıda verilmiştir.

3.1. Esmâ bt. Mervân el-Yahûdî'nin Kamuoyu Faaliyeti

Bu faaliyetlerin birincisini Esmâ bt. Mervân el-Yahûdî icra etmiştir. Esmâ'nın yazmış olduğu şiir şudur;

Benî Mâlik ve en-Nebî'te yazıklar olsun! Avf ve Benî el-Hazrec'e de yazıklar olsun!

Sizden olmayan; yabancılara uydunuz. Ne Yemenli Murad ne de Mezhic'ti onlar.

Reislerin öldürülmesinden sonra ona sığındınız, Tıpkı olgun hurma çorbasına iştahla ağzınızın suları akarcasına abandıığımız gibi.

Esmâ'nın oluşturmuş olduğu bu kamuoyu ile Hatme oğullarına mensup Müslümanlar, imanlarını gizlemek zorunda kalmışlardır. Medine Şehir Devleti'nin topraklarında İslâm'a ve Müslümanlara yapılan bu eziyetler neticesinde sahabeden Umeyr b. Adî b. Hareşe b. Ümeyye el-Hatmî, Esmâ'yı öldürmek istemiştir. Hız. Muhammed'in Bedir'den Medine'ye döndüğü gece Umeyr, Esmâ'nın evine gizlice girmiş, o'nu öldürmüş, ardından hızlı bir şekilde evden çıkmış ve sabah namazı için Mescid-i Nebevî'ye gitmiştir. Namazdan sonra Hız. Muhammed, Umeyr'e "Binti Mervan'ı

¹⁵ Philip Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi*, çev. Salih Tuğ, (İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2020), 139-140.

¹⁶ Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi*, 141.

¹⁷ Bkz. Mustafa Özkan, "Medine Vesikası", *DİA* (Ankara: TDV Yayınları, 2019), EK-2/212-215.

öldürdün mü?” diye sormuştur. Umeyr, öldürdüğünü ifade ettikten sonra herhangi bir ceza alıp almayacağını sormuş, Hz. Muhammed ise herhangi bir ceza almayacağını söylemiş ve etrafına seslenerek “Eğer Allah’a ve Resûlü’ne habersiz bir şekilde yardım eden birisine bakmak isterseniz Umeyr b. Adî’ye bakın!” demiştir. Bu kamuoyu faaliyeti ve suikast, Hicrî 2 Ramazan/Mîlâdî 624 Mart tarihinde meydana gelmiştir.¹⁸

3.2.Ebû Âfek’in Kamuoyu Faaliyeti

Medine Şehir Devleti’ne karşı oluşturulan ikinci kamuoyu faaliyeti, Ebû Âfek tarafından gerçekleştirilmiştir. Hz. Muhammed’in (s.a.v.) Bedir’den zafer ile dönüp, istikrar ve güç sahibi bir lider olmasını sindiremeyen Amr oğullarının Avf koluna mensup Ebû Âfek, şu şiiri yazarak, insanları mevcut meşru otoriteye ve Hz. Muhammed’e isyana teşvik etmiştir;

Uzun zaman yaşadım da insanlardan. Ne bir yurt ne de topluluk gördüm.

Onlar kadar çok akıllı ve bereketli. Ayrıca o adam çağırıldığında hemen itaat eden.

Bir Süvari onların yetkilerini ellerine almış, helal ve haram hepsi birlikte.

Eğer onun devletine inanıyor ve onun zaferine tabi oluyorsanız.

Ebû Âfek’in bu şiirini duyan Neccar oğullarının Bekkâin koluna mensup sahabî Sâlim b. Umeyr, Ebû Âfek’i takip etmeye başlamıştır. Ebû Âfek, bir yaz gecesi kabilesinin meskûn olduğu mahallede bulunan bahçesinde uyurken, Sâlim, bahçeye girmiş ve Ebû Âfek’i uyurken öldürmüştür. Ebû Âfek’in sesi, mahallede yankılanmış fakat akrabaları geldiklerinde sadece Ebû Âfek’in cesedini bulabilmiştir. Sâlim ise arkasında hiçbir iz bırakmaksızın kaçmayı başarmıştır. Bu kamuoyu faaliyeti ve suikast Hicrî 2 Şevval/Mîlâdî 624 Nisan tarihinde meydana gelmiştir.¹⁹

Bu olaydan sonra Ebû Âfek’in akrabaları “O’nu kim öldürdü? Vallahi o’nu kimin öldürdüğünü bilsek, biz de o’nu öldürürüz” demiş, bunun üzerine de en-Nehdiyye isimli Müslüman bir hanım, Müslümanların lehine kamuoyu oluşturmak için şu şiiri yazmıştır;

Allah’ın dinini ve insanların efendisi Ahmed’i tekzip edersin,

Seni şimdiye dek unutturana yemin olsun; ne kötü bir unutulma!

Bir Müslüman gecenin sonunda sana yaklaşmış bir darbe vurdu.

Ey Ebû Âfek! Bu yaşlı halinle al o darbeyi!

Kuşkusuz ben, ins veya cin, senin katlini bilmiyorum,

O katil ki, seni gecenin cesur vaktinde geceletti.²⁰

3.3.İbnü’l-Eşref el-Yahûdî’nin Kamuoyu Faaliyeti

Medine Şehir Devleti’ne karşı oluşturulan üçüncü kamuoyu faaliyeti, İbnü’l-Eşref el-Yahûdî tarafından gerçekleştirilmiştir. Allah Resulü, Medine’ye gittiğinde, Medine Şehir Devleti’nin bünyesinde bulunan öğelerle Medine Vesikası antlaşması gerçekleştirmiş, bu birliktelik ve

¹⁸ Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzî*, 1/161-162; İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 2/487-488; Ebû Abdillâh Muhammed ibn Sa’d ibn Menî’ el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî. *Kitâbü’t-Tabakâti’l-Kebîr*, thk. Ali Muhammed Ömer. (Kahire: Mektebetü’l-Khâncî, 2001), 2/25; Belâzürî. *Ensâbu’l-Eşrâf*, 1/479.

¹⁹ Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzî*, 1/163-164; İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 2/486-487; İbn Sa’d, *Kitâbü’t-Tabakâti’l-Kebîr*, 2/25-26; Belâzürî. *Ensâbu’l-Eşrâf*, 1/479-480.

²⁰ Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzî*, 1/163-164; İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 2/487.

müsamaha nedeni ile her geçen zaman Müslüman olanların sayısı artış göstermiş, fakat şirk ve küfürlerinde haddi aşan Yahudiler ve Medinelî müşrikler, İslâm'a, Müslümanlara ve Medine Şehir Devleti'ne karşı kamuoyu gerçekleştirmek için insanların algılarını şekillendirerek kitlesel olarak yönlendirebilmek adına şiirler yazmış, Allah Resulü ise belli bir vakit bu faaliyetleri yapanları uyarmakla yetinmiştir. Fakat Bedir'de Müslümanlar büyük bir zafer kazanıp, Mekkeli müşriklerin önderlerini öldürüp, bir kısmını da esir alıp Medine'ye götürdükten sonra Ka'b b. Eşref el-Yahûdî, Medine Vesikası gereği Müslümanları tahkir etmemesi hakkında uyarıldığı halde diline sahip çıkamamış ve mensup olduğu kavme dönerek, "Yazıklar olsun size Vallahi bugün yerin altı yerin üstünden daha hayırlıdır. İnsanların efendisi olanlar öldürülüyor ve esir ediliyor. Siz ne düşünüyorsunuz?" demiştir. Kabilesi ve destekçileri de "Yaşadığımız sürece o'na düşmanlık yapmak istiyoruz" demişlerdir. Fakat destekçilerinden istediği gibi bir hareketlilik göremeyen İbnü'l-Eşref, "Kureyş ezilip ve öldürülürken siz ne yapıyorsunuz? Ben Kureyş'in yanına gideceğim, onları (savaşa) teşvik edeceğim ve ölümlerine ağlayacağım. Umarım onlar hazırlık yaparlar, ben de onlarla birlikte savaşa çıkarım" demiştir. Ardından İbnü'l-Eşref, Medine'den çıkmış ve Mekke'ye Kureyş'in yanına gitmiştir. Mekke'ye gidince, Ebû Vedâ'a b. Dubeyre es-Sehmî ve eşi Âtike bt. Üseyd b. Ebü'l-İs'in evinde misafir olarak kalmıştır.²¹ Ka'b, Mekke'ye vardığında Kureyş için bir mersiye yazmış ve meydanda halka okumuştur. Ka'b'ın mersiyesi şudur;

Bedir değirmeni, kendi sahiplerini öğüttü.

Bedir gibi olaylara kılıç çıkarılır ve gözyaşı dökülür.

Garipsemeyin bunu; zira krallar da yere serilir.

Öfkelerinden kahrolduğum bazı kavimler derler ki:

Ka'b b. Eşref, yırtınıp duruyormuş;

Doğru derler; keşke öldürüldüklerinde yer küre,

Ehlini parçalayarak yutacak hale gelseydi.

Bedir'de nice beyaz şeref sahipleri öldürüldü ki,

Onlar güzellik sahibi ve fakirlerin sığınağıydı.

Yağmurlar kesildiğinde bile onların eli açtı;

Ağırlıkların hamalı, şeref sahibi ve ganimet alıcıydılar.

Bana gelen habere göre tüm Benî el-Muğire,

Ebü'l-Hakem'in ölümüne boyun eğmiş ve budanmışlar,

Rebî'a'nın oğlu ve Münebbih de oradadırlar.

*Acaba bu helak onların akıbetine kimse duçar olur mu?*²²

Şiir, beklenen etkiyi uyandırmış ve insanlar kitlesel olarak Medine İslâm Devleti'ne karşı hareketlenmeye başlamıştır. Fakat şiir, Medine'ye ulaştıca Hz. Muhammed (s.a.v.), Ka'b'ın

²¹ İbn İshâk, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 326; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/173-174; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/42-46.

²² Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/174; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/42-43.

yapmış olduğu algı operasyonunu yıkabilmek için şairi Hassân b. Sâbit'i çağırılmış ve bir cevap şiiri yazmasını istemiştir. Hassân da şu şiiri yazmıştır;

*Ka'b hiç ağlayıp sonra akan gözyaşıyla hastalandı mı?
Sonra burnu kulağı budanmış olarak yaşadı mı?
Kuşkusuz Bedir'in içinde onların ölümlerini gördüm;
Öyle ölümler ki, gözler onlar için yaş akıtır.
Yas tut ey kadın! Kuşkusuz sen alçak bir köleye ağlıyorsun,
Tıpkı bir köpek yavrusunun köpeğin ardından gitmesi gibi...
Kuşkusuz Rahman onlardan efendi olan birisini kurtardı;
Ve onunla savaşanları helak etti; onlar öldürüldü.
Kalbi hüznü dolu olanların bir kısmı kurtuldu onlardan,
Korkusundan ötürü neredeyse parça parça olacak.
Bir de kötülük peşinde olan, hezimete uğramış,
Ve kaçmış da çirkinleşmiş olanlar kurtuldu.²³*

Hz. Muhammed (s.a.v.) Mekke'de bulunan casuslarından,²⁴ Ka'b'ın Âtike bt. Üseyd'in evinde kaldığını öğrenince, Hassân'ı tekrar çağırılmış ve Ka'b'ı evinden kovması için Âtike'yi hicvetmesini ve ayıplarını²⁵ ifşa etmesini istemiştir. Hassân da şu şiiri yazmıştır;

*Hey dostlar! Benden Üseyd'e bir mektup götürün;
Senin dayın serabın kölesidir ve tecrübe edilmiştir.
Yemin olsun ki, Üseyd komşusuna vefalı davranmamıştır;
Hâlid de şişman Zeyneb de.
Attâb da dostluğa karşı vefalı biri değildir.
Yalancıdır, kemik kafalı ve eğitilmiş bir maymundur.*

Hassân'ın şiiri, Mekke'ye ulaştığında Âtike, eşine, “bize ne bu Yahudi'den? Hassân'ın bize neler söylediğini görmüyor musun?” dedikten sonra Ka'b b. Eşref'i evinden kovmuştur.²⁶

Artık Ka'b, kimin evinde misafir olarak kalsa, Hz. Muhammed (s.a.v.), Hassân b. Sâbit'i çağırıyor, “İbnü'l-Eşref falancanın evinde misafirdir” diyor, Hassân b. Sâbit de şiirleri ile ev sahibini hicvederek, ayıplarını ifşa ediyor, ev sahipleri de Ka'b'ı evlerinden kovmak zorunda

²³ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/174; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/43.

²⁴ Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Mekke'de bulunan ve sürekli kendisinden istihbarat aldığı casusu Hz. Abbas olabilir. Bkz. Bürhan Mustafa Büyükarşan, *İslâmî Hareket Özelinde Hz. Muhammed'in Mekke Dönemi İstihbarat Faaliyetleri*, (İstanbul: K Akademi Yayınları, 2022), 199-204; Bürhan Mustafa Büyükarşan, “Hz. Muhammed'in İstihbârâtı Faaliyetleri Üzerine Bir İnceleme”, *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 8, S. 17 (2020): 106-107.

²⁵ Hz. Ebubekir, tarihçi ve nesep âlimi olması nedeniyle kabilelerin ve fertlerin ayıplarını da biliyordu. Bu sebeple Hz. Muhammed, bu hiciv ve ifşa operasyonları için kullanılacak olan kişisel bilgileri Hz. Ebubekir'den de almış olabilir. Bkz. Büyükarşan, *Mekke Dönemi İstihbarat Faaliyetleri*, 48-50.

²⁶ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/175.

kalyordu.²⁷ Medine Medine Şehir Devleti'nin vermiş olduğu bu karşılıklar nedeni ile artık insanlar Ka'b'ı misafir etmek istememiş ve Ka'b, Mekke'de kalacak yer bulamamıştır. Bu sebeple Medine'ye akrabalarının yanına geri dönmek durumunda kalmış, Medine'ye gidince de Müslüman kadınlar hakkında müstehcen ifadeler içeren şiirler yazmış ve Müslüman kadınları şiirleri ile taciz etmiştir.²⁸

Ka'b'ın Medine'ye geldiği istihbaratı, Hz. Muhammed'e (s.a.v.) verilince, Hz. Muhammed, sahabelerine, *"kim ibnü'l-Eşref'in hakkından gelecek?"* diye sormuştur. Muhammed b. Mesleme ismindeki sahabî, görevi almış, fakat görevin ağırlığı psikolojik olarak o'nu olumsuz etkilemiştir. Bu durum birkaç gün boyunca hiçbir şey yiyememesine neden olmuştur. Hz. Muhammed, durumun farkına varmış ve Muhammed b. Mesleme ile konuşmuştur. Muhammed b. Mesleme, görevi üstlendiğini fakat gerçekleştirip, gerçekleştirememesi noktasında kendisine güvenemediğini ifade etmiştir. Hz. Muhammed ise kendisinin sadece seferden sorumlu olduğunu, zaferin ise Allah'tan olduğunu söyledikten sonra bu konu için Sa'd b. Mu'âz ile görüşmesini tavsiye etmiştir. Ardından Muhammed b. Mesleme, Evs kabilesine mensup Ebû Nâile Silkân b. Selâme, Abbâd b. Bîşr, el-Hâris b. Evs ve Ebû Abs b. Cebr ile görüşmüştür. İstişarenin ardından Sahabeler, Hz. Muhammed'in huzuruna çıkarak, suikast için kendisinden yalan söyleme ve kendisine hakaret etme izni istemişlerdir. Hz. Muhammed de (s.a.v) istedikleri izni vermiştir. Suikast timinde bulunan Muhammed b. Mesleme ve Ebû Nâile, Ka'b b. Eşref'in süt kardeşleridir. Bu sebeple ilk önce Ebû Nâile göreve başlamıştır. İzinler alındıktan sonra Ka'b'ın bulunduğu kaleye giden Ebû Nâile, Ka'b'ın arkadaşları ile istişarelerinin bitmesini beklemiş ve kendisi ile görüşmek için talepte bulunmuştur. Ka'b, görüşme için önce çekingen davranmış ardından da yanına davet ederek ne istediğini ifade etmesini istemiştir. Fakat Ka'b, niçin görüşme talebinde bulunduğunu her sorduğunda Ebû Nâile, şiir okumuştur. Ka'b da yanında bulunanlar gitmeden Ebû Nâile'nin bir şey söylemeyeceğini anlayınca, arkadaşlarını göndermiştir. Ka'b'ın arkadaşları dağıldıktan sonra Ebû Nâile, Ka'b b. Eşref'e *"bu adamın (Hz. Muhammed) gelişi (Medine'ye) bizim için bir beladır. Araplar bizimle savaştı ve bize karşı birlik oldular. Yollar bizim için parçalandı; insanlar dara düştü ve çoluk-çocuk perişan oldu. Yiyecek ekmeğimiz yok, bizden sadaka almaya başladı"* demiş, Ka'b da *"Vallahi ey İbn Selâme! Ben de bunu seninle konuşmak istiyordum; iş varacağı yere varır"* demiştir. Ardından Ebû Nâile, arkadaşlarının da kendisi gibi zora düştüğünü ve Ka'b'a bazı eşyalarını rehin verme karşılığında yiyecek almak istediklerini söylemiştir. Ka'b b. Eşref de *"sen benim kardeşimsin"* dedikten sonra kabul ettiğini ifade etmiştir. Ardından Ebû Nâile, söylemlerinin aralarında kalmasını ve konuştuklarını hiç kimseye söylememesini istemiştir. Ka'b da kabul etmiş ve Hz. Muhammed hakkındaki görüşünü söylemesini istemiştir. Ebû Nâile, Hz. Muhammed'in perişan olmasını ve kendilerinden uzak durmasını istediğini ifade ettikten sonra Ka'b, Ebû Nâile'nin sahip olduğu bu düşünceden dolayı memnun olduğunu söylemiş ve rehin olarak eşlerini ve çocuklarını mı bırakacaklarını sormuştur. Ebû Nâile, eğer eşlerini ve çocuklarını rehin olarak bırakırlarsa insanların, onların muhtaç olduğunu öğrenebileceklerini bu sebeple silahlarını rehin olarak bırakmak istediklerini söylemiştir. Ka'b, Ebû Nâile'nin teklifini kabul etmiş ve daha sonra buluşmak için ayrılmışlardır. Ebû Nâile, gerekli istihbaratı Hz. Muhammed'e verdikten sonra gece vakti sahabîlerle beraber Ka'b'ın bulunduğu kaleye gitmiştir. Ebû Nâile, kaleye vardıklarında sessizce Ka'b'a geldiklerini söylemiş, Ka'b b. Eşref de henüz evlendiği eşini evde bırakıp sahabelerin yanına gitmiştir. Bir süre muhabbet etmelerinin ardından sahabîler, Şercü'l-Acûz'a giderek sabaha kadar orada vakit geçirmeyi

²⁷ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/175; Belâzürî. *Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/480.

²⁸ İbn İshâk, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 326; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/44.

istemişlerdir. Ka'b da onlara katılmıştır. Şerc'e giden yola girdiklerinde Ebû Nâile, Ka'b'ın başını okşayarak "Yahu ey Ka'b senin bu kokun ne kadar güzel" dedikten sonra Ka'b'ın güvenini kazanabilmek için biraz daha yürüdükten sonra geldikleri yoldan geri dönmüşlerdir. Dönüş yolunda Ebû Nâile, Ka'b'ın saçını tekrar okşar gibi yaparak saçından tutup, yanında bulunan sahabîlere "Allah'ın düşmanını öldürün" demiştir. Ka'b b. Eşref, ölüm çığılığı atınca civarda bulunan Yahudi kaleleri teyakkuza geçmiştir. Sahabîler de Ka'b'ın kesik başı ile oradan ayrılmışlardır. Suikast timindeki bir sahabî, boğuşma esnasında başka bir sahabînin kılıcı ile yaralanmış ve Yahudilere yakalanmamaları için kendisini bırakmalarını söylemiştir. Fakat sahabîler o'nu bırakmamış ve Mescid-i Nebevî'ye kadar taşımışlardır. Hz. Muhammed (s.a.v.) sahabîleri, Mescid-i Nebevî'nin önünde karşılamış ve Ka'b'ın ölüm haberini aldıktan sonra onlara "gazanız mübarek olsun" demiştir.²⁹

Bu olaydan sonra Ka'b'ın bu yaptıklarının ve Ka'b'a yapılanların Medineliler özelinde tüm Arap coğrafyasına duyurulması için Abbâd b. Bişr, yapılanları anlatan şu şiiri yazmıştır;

*Sesime doğru hızlanmadı; ona seslendiğimde,
Fakat kasrın üstünden çıkan yalancı sabaha baktı.
Döndü; "Bu çağırın kimdir?" dedi.
"Kardeşin Abbâd b. Bişr" dedim.
Muhammed (b. Mesleme), "Çabuk aşağı gel,
Bize iyilikte bulunman için geldik" dedi.
Ve bizi doyurman için; çünkü biz aç geldik.
Yarım deve yükü hurma ya da buğday için geldik.
Al senin yanında rehin olsun, bu bizim zırhımız,
Bir ay, ya da yarım ay boyunca...
Dedi ki bizim aşiretimiz aç ve yoksul olmuşlar,
Yoksullaşıp varlıklarını kaybetmişler.
Hızlı bir şekilde bize doğru koşmaya başladı adam...
Ve bize, "Bir iş için geldiniz?" dedi.
Oysa parlayan keskin kılıçlar vardı sağ elimizde.
Onlarla kâfirleri yarıyoruz; tecrübeli kılıçlar bunlar...
Kahraman İbn Mesleme güçlü bir aslan gibi,
İki eliyle boynundan yakaladı, onun.
Ve yöneldi ona keskin kılıcıyla...
Ebû Abs b. Cebr ise parçaladı onu.
İki arkadaşıyla hallettik onu.*

²⁹ İbn İshâk, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 327-328; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/175-177; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/44-46; İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 2/28-31.

Alçağı öldürdük; tıpkı puta kesilen kurban gibi.

Kerîm insanlar götürdü, onun kellesini...

Sıdkın ve iyiliğin zirvesinde olanlar...

Bize Allah yardım etti.

En güzel nimet ve en şerefli zaferle haberdar edildik.³⁰

Sabah olduğunda Hz. Muhammed (s.a.v.) Yahudilerin önderlerinden isyana teşvik eden her kim varsa bulunup öldürülmelerini emretmiştir. Benî Hârise Yahudilerinin önderlerinden olan İbn Süneyne, ortağı Huveyyisa b. Mes'ûd'un kardeşi Muhayyisa tarafından öldürülmüş, Huveyyisa da kardeşi Muheyysa'ya yediği yemekte bile İbn Süneyne'nin hakkı olduğunu onu nasıl öldürmeye cüret ettiğini sormuş ve kardeşini dövmüştür. Muheyysa da abisi Huveyyisa'ya emri Hz. Muhammed'den aldığını, eğer abisi Huveyyisa'yı bile öldürmeyi emretmiş olsaydı onu da yapacağını söylemiş, Huveyyisa da "Vallahi bu düzeye gelmiş olan bir din çok acayıptır" demiş ve Müslüman olmuştur. Bu olanlardan sonra Muhayyisa da duygularını şu şiiri söyleyerek ifade etmiştir;

Annemin oğlu beni kınıyor; onu öldürmekle emrolunsam,

Keskin kılıcımla keserim, onun şah damarını...

Tuz renginde keskin bir kılıç; ne zaman doğrultsan onu,

Parçalar onun karnını, yalan söyleyecek değil...

Beni sevindirmez, itaat ederek seni öldürmek;

Busra ile Ma'rib'in arası benim olsa bile...³¹

Bütün bu olayların ardından Medineli müşriklerin ve Yahudiler'in ileri gelenleri Hz. Muhammed'e (s.a.v.) gelmiş ve Ka'b'ın hiçbir suçu olmadığı halde öldürüldüğünü ifade etmişlerdir. Hz. Muhammed ise Ka'b'ın düşüncesinde özgür olduğunu ve kendisi gibi düşünenlerle beraber sıkıntı çıkartmadan yaşasa, öldürülmeyeceğini fakat Ka'b'ın Allah'a, Peygamber'ine, İslâm'a, Müslümanlara ve Medine İslâm Devleti'ne karşı kamuoyu oluşturarak insanların algılarını yönlendirmek sureti ile kitleleri isyana ve savaşa teşvik etmesi nedeni ile öldürüldüğünü her kim onun yaptığını yapar ise onun da aynı karşılığı bulacağını ifade etmiştir. Hz. Muhammed konuşmasının akabinde bu sıkıntıların ve anlaşmazlığın sonlandırılması için bir antlaşma yapmayı teklif etmiş, Medineli müşriklerin ve Yahudilerin kabul etmesiyle Remle bt. El-Hâris'in evinde kaynaklarda net bir ismi olmayan bir barış antlaşması imzalanmıştır.³² Bu kamuoyu faaliyeti ve suikast Hicrî 3 Rebûlevvel / Mîlâdî 624 Eylül tarihinde meydana gelmiştir.³³

³⁰ Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/178.

³¹ İbn İshâk, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 328-329; Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/178-179; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/47.

³² Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/179; İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 2/31.

³³ Mehmet Ali Kapar, "Kâb b. Eşref", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/3-4.

4. Kamuoyu Faaliyetleri Dışında Kalan Algı ve Kitle Yönetim Faaliyetleri

4.1. Ebû Azze el- Cümahî'nin Algı ve Kitle Yönetimi Faaliyeti

Bedir Harbi'nde büyük bir yenilgi alan Mekkeli müşrikler, Uhud Harbi için kapsamlı hazırlıklar yapmıştır. Bu hazırlıklardan biri de şairleri Arap kabilelere göndererek asker toplamak olmuştur. Bu görev için Ebû Azze el- Cümahî, Hübeyre b. Ebû Vehb, İbnü'z-Zağberî ve Amr b. el- Âs seçilmiştir. Ebû Azze daha önce Bedir Harbi'nde esir düşmüş ancak ailesine bakacak kimsesi olmaması mazeretini ileri sürerek fidesiz bir şekilde Hz. Muhammed'in (s.a.v.) affına mazhar olmuştur. Bu sebeple müşriklerin ileri gelenlerinden Safvân b. Ümeyye'nin tüm ısrarlarına rağmen görevi reddetmiş, fakat yakın arkadaşı Cübeyr b. Mut'im'in hatırına görevi kabul etmek durumunda kalmıştır. Algı ve kitle yönetimi operasyonu için hazırlanan bu ekip, Mekke dışındaki Arap kabilelerine gitmiş ve Ebû Azze, operasyon esnasında şu şiiri okumuştur;

Ey Savaşta sebat eden Abdümenâtoğulları!

Siz koruyucusunuz ve babalarınız da korucuydu.

Beni Müslüman yapmayınız; İslâm bu topraklara yerleşmeyecektir.

Bana vaad etmeyin, bir yıl sonra yardım etmeyi.

Ebû Azze'nin hamleleri başarı göstermiş ve Mekke dışından birçok kabile savaşa katılmıştır. Savaş sonunda Ebû Azze tekrar yakalanmış ve af dilemiştir.³⁴ Fakat Hz. Muhammed (s.a.v.) "Mü'min bir delikten iki defa sokulmaz" demiştir.³⁵ Ardından öldürülmüştür. Bu olay Hicrî 3 Şevval / Mîlâdî 625 Mart tarihinde meydana gelmiştir.³⁶

4.2. Ma'bed b. Ebû Ma'bed el-Huzâ'i'nin Algı ve Kitle Yönetim Faaliyeti

Müslümanlar, Uhud Harbi'nde büyük bir darbe almış, ardından Medine'ye çekilmek durumunda kalmışlardır. Fakat Hz. Muhammed (s.a.v.) ordunun durumu kötü ve yaralıların çok olmasına rağmen Mekkeli müşriklerin Medine'ye ani bir baskın yapmasına karşı, Uhud'a katılanların hazırlanıp, müşriklerin peşinden gitmelerini emretmiştir. Müslümanlar, Hamrâu'l-Esed mevkinde gelip, karargâhlarını kurduklarında Mekke'ye yakın bir bölgede yaşayan müşrik Huzâ' Kabilesinin lideri Hz. Muhammed (s.a.v.) ile görüşmek istemiş ve konuşma esnasında Uhud'da olanlardan rahatsız olduğunu ifade etmiştir. Ardından istihbarat toplamak için Mekkeli müşriklerin karargahının bulunduğu bölgeye gitmiştir. Ebû Sufyân, Ma'bed'i görünce müşrik olması nedeni ile kendilerine yardım edebileceğini düşünmüş ve kendisinden istihbarat almak istemiştir. Ma'bed de Uhud'a katılan ve katılmayan her kim var ise hepsinin yola çıktığını, hiçbir Arap kabilesinin görmediği büyüklükte bir ordu ile Uhud'da şehit edilen önderlerinin intikamını almak için büyük bir öfke ile yürüdüklerini ve görmüş olduğu İslâm ordusu karşısında kendisini tutamayıp bir şiir söylemek zorunda kaldığını ifade etmiş, müşrikler de İslâm ordusu için söylemiş olduğu şiiri kendilerine de okumasını istemişlerdir.³⁷ Ma'bed de şu şiiri okumuştur;

³⁴ İbn İshâk, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 331; Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/186-187; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/49; Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/381-382.

³⁵ Buhârî, "Edeb", 83 (6133).

³⁶ Bürhan Mustafa Büyükarşlan, "Hz. Peygamber'in İstihbârî Faaliyetleri" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021), 69.

³⁷ İbn İshâk, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 348; Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/287; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/80-81.

*Seslerden neredeyse bineğim devrilecekti,
Yerden bölük bölük asil atlar koşarken.
Heybetli, uzun boylu aslanlar koşuyor,
Savaşta silahsız ve kalkansız değiller.
Koştum, yerin devrileceğini zannettim,
Başarılı reisle yükseklere çıktıkları zaman.
Dedim: Eyvahlar olsun sizinle karşılaşan İbn Harb'e,
Ova insanlarla titrediği zaman.
Ben bu sabah sizi uyarıyorum,
Her akli ve fikri olanınızı,
Ahmed'in ordusundan, onlar bodur değiller,
Benim ikazım da dedikodu sayılmaz.³⁸*

Tekrardan İslâm ordusu üzerine saldırı planlayan müşrikler, Ma'bed'in bu algı yönetimi nedeni ile Mekke'ye geri çekilmek zorunda kalmışlardır.³⁹ Bu olay Hicrî 3 Şevval / Mîlâdî 625 Mart tarihinde meydana gelmiştir.⁴⁰

Sonuç

Hız. Muhammed (s.a.v.) Medine'de siyasî istikrarsızlığa son vererek Medine Şehir Devleti kurmuş, ardından da huzur ve barış ortamı sağlamak için Medine'de bulunan Yahudiler ve müşrikler ile "Medine Vesikası" antlaşması yapmıştır. Medine Vesikası'nın sağlamış olduğu huzur ve barış ortamı nedeni ile Müslüman olanların sayısı artmış ve Bedir Harbi'nde alınan zafer ile de Müslümanların Medine'deki güç erkleri sağlamışlardır. Bu durumdan rahatsız olan Yahudiler ve Medineli müşrikler hem Bedir'in sağladığı erkten hem de imzalamış oldukları antlaşmanın yükümlülüklerinden kaçabilmek için açıktan bir düşmanlık ortaya koyamamışlardır. Bu sebeple şiir ile algı ve kitle yönetimi faaliyetleri yaparak kamuoyu oluşturmak istemişlerdir. Oluşturmuş oldukları bu kamuoyu faaliyetleri ile Esmâ bt. Mervân el-Yahûdî örneğinde olduğu gibi Müslümanlarla Medine Vesikası antlaşması yapan kabileleri tahkir ederek, kabileleri antlaşmadan vazgeçirmeye çalışmışlardır. Ebû Âfek örneğinde olduğu gibi Medine Şehir Devleti'ne karşı isyana teşvik etmişlerdir. İbnü'l-Eşref el-Yahûdî örneğinde olduğu gibi Medine Şehir Devleti'ne karşı dış destek arama faaliyetlerinde bulunmuşlar ve Müslüman kadınları taciz içeren şiirler yazmışlardır.

Müslümanlar da Hassân b. Sâbit ve en-Nehdiyye modelinde olduğu gibi İbnü'l-Eşref'in ve Ebû Âfek'in oluşturmuş oldukları kamuoyu faaliyetini, karşı algı yönetim faaliyetinde bulunarak bozmuşlardır. Umeyr b. Adî, Sâlim b. Umeyr, Muhammed b. Mesleme ve Ebû Nâile'nin uygulamasında olduğu gibi Esmâ'ya, Ebû Âfek'e ve İbnü'l-Eşref'e suikast ile karşılık

³⁸ İbn İshâk, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 349; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/287; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/80-81.

³⁹ İbn İshâk, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 349; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/287-288; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/81.

⁴⁰ Belâzürî. *Ensâbu'l-Eşraf*, 1/413; Sarıçam, İbrahim. "Hamrâü'l-Esed Gazvesi", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/498.

vermişlerdir. Abbâd b. Bişr'in operasyonunda olduğu gibi muhtemel oluşturulabilecek kamuoyu faaliyetlerine karşı algı yönetimi yapmışlardır. İbnü'l-Eşref suikastı sonrası Hz. Muhammed'e (s.a.v.) gelen Yahudilerin ileri gelenleri ile yapılan konuşmada olduğu gibi Hz. Muhammed, herkese düşünce özgürlüğü vermiş fakat hakareti, tacizi ve meşru mevcut otoriteye karşı isyanı ve dış destek arama faaliyetlerini bu özgürlük tanımının dışında tutmuştur. Ebû Azze misalinde olduğu gibi müşrikler, şiir ile kitleleri savaşa teşvik ve dahil etmiştir. Ma'bed b. Ebû Ma'bed el-Huzâ'î'nin uygulamasında olduğu gibi müşriklerin algısı ile oynanmış ve Müslümanların kuvvetli olduğu izlenimi verilerek, Mekke'ye geri çekilmek zorunda bırakılmışlardır. Araştırma sonuçları, Hz. Muhammed (s.a.v.) dönemi Arap toplumunda şiirin hem Müslümanlar hem de müşrikler tarafından, bireysel ve toplumsal davranışları şekillendirmek amacıyla sofistike bir algı yönetimi ve kitle iletişim aracı olarak stratejik bir şekilde kullanıldığını göstermektedir. Bu dönemdeki şiir anlayışı, yadsınamaz bir tarihsel örnek teşkil etmektedir.

Kaynaklar

- Armstrong, Karen. *İslâm Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, çev. Selim Yeniçeri. İstanbul: Koridor Yayıncılık, 2005.
- Belâzurî, Ebû'l-Hasan Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzurî. *Ensâbu'l-Eşraf*, thk. Süheyl Zekkar, Rebâd Zerkelî. Beyrut: Dâru'l-Fikir, 1996.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fi el-Buhârî. *el-Câmi'u's-Sahih*. Beyrut: er-Risâletü'l-A'lemiyye, 2011.
- Büyükarıslan, Bürhan Mustafa. "Hz. Muhammed'in İstihbârâtî Faaliyetleri Üzerine Bir İnceleme", *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 8, S. 17 (2020): 95-118.
- Büyükarıslan, Bürhan Mustafa. "Hz. Peygamber'in İstihbârî Faaliyetleri" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021.
- Büyükarıslan, Bürhan Mustafa. *İslâmî Hareket Özelinde Hz. Muhammed'in Mekke Dönemi İstihbarat Faaliyetleri*, İstanbul: K Akademi Yayınları, 2022.
- Cevad, Ali. *el-Mufasssal fi't-Târîhi'l-A'rab Kable'l-İslâm*. Beyrut: Dâru'l-İlm, 1976.
- Durmuş, İsmail, "Şiir", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/144-154.
- Ferrûh, Ömer. *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*. Beyrut: Dâru'l-İlm, 1992.
- Goldziher, Ignaz. *Abhandlungen zur Arabischen Philologie*. Leinden: b.y., 1896.
- Goldziher, Ignaz. *İslâm Kültürü Araştırmaları*, çev. Cihad Tunç ve Mehmed Said Hatiboğlu. 2 Cilt. Ankara: Otto Yayınları, 2019.
- Hitti, Philip. *Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi*, çev. Salih Tuğ. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2020.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik ibn Hişâm ibn Eyyüb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Muhiddin Cerrâh. Beyrut: Dâru'l-Feyhâ, 2021.
- İbn İshâk, Ebû Abdillâh Muhammed ibn İshâk ibn Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Ahmed Ferid Mezîdî. Beyrut: Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 2018.

- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil ibn Şihâbiddîn Ömer ibn Kesîr ibn Dav' ibn Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dimaşkî eş-Şâfiî. *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Sâmi İbn Muhammed Selâme. Riyad: Dârü't-Taybe, 1999.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî. *Lisânü'l-A'rab*, nşr. Emin Muhammed Abdülvehhab, Muhammed es-Sadık el-Ubeydi, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1997/1418.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed ibn Sa'd ibn Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî. *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, thk. Ali Muhammed Ömer. Kahire: Mektebetü'l-Khâncî, 2001.
- Kapar, Mehmet Ali. "Kâb b. Eşref", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/3-4.
- Kısakürek, Necip Fazıl. *Çile*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2010.
- Meriç, Altay Cem. *Peygamberliğin İspatı Haber Delili*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2022.
- Özkan, Mustafa. "Medine Vesikası", *DİA* (Ankara: TDV Yayınları, 2019), EK-2/212-215.
- Sarıçam, İbrahim. "Hamrâu'l-Esed Gazvesi", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/498-499.
- Vâkîdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkîd el-Vâkîdî el-Eslemî el-Medenî. *Kitâbü'l-Meğâzi*, thk. Muhammed Abdülkadir Ahmed 'Atâ. Beyrut: Dârü'l-Kutubu'l-İlmiyye, 2013.
- Watt, Montgomery. *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, çev. S. Erdem Türközü İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.